

PROGNÓZA VÝVOJE OBYVATELSTVA KRÁLOVÉHRADECKÉHO KRAJE A VYBRANÝCH SO ORP NA OBDOBÍ 2018–2050

Východiska, předpoklady a základní výsledky prognózy

RNDr. Boris Burcin, Ph.D.

RNDr. Tomáš Kučera, CSc.

Mgr. Jan Kuranda

Praha, prosinec 2018

OBSAH

Úvodem	2
Aktuální rámce populačního vývoje	4
Vstupní metodické a terminologické poznámky	6
Vymezení sledovaných populací.....	8
Zdroje dat a popis demografického vývoje	9
Obecné podmínky a východiska analýzy a prognózy vývoje obyvatelstva	10
Základní výsledky prognóz	15
Vývoj celkového počtu obyvatel	15
Změny věkové struktury.....	18
Vývoj základních věkových kategorií.....	23
Závěrečné poznámky	25

ÚVODEM

Řízení vývoje široce pojatého sociálního systému a jeho součástí, k nimž patří nejen jednotlivé státní útvary, ale i jejich obce a správní regiony je jednou z přirozených stránek existence lidské společnosti. Řídit či také usměrňovat vývoj sociálního systému přitom neznamená pouze reagovat na vzniklou situaci, dodatečně eliminovat její důsledky či se na ni dokonce jen pasivně adaptovat, ale především v předstihu promýšlet, plánovat a včas přijímat opatření, která by vedla k zajištění plynulého rozvoje společnosti v požadovaném směru. Má-li řízení stát na racionálních základech, musí jako na budoucnost orientovaná aktivita vycházet především z výsledků prognóz představujících realistické, vědecky podložené představy o budoucím vývoji.

Klíčovým prvkem všech sociálních systémů jsou lidé, kteří se proto velmi často stávají objektem řízení nebo jeho nedílnou součástí. Takovýmto objektem mohou být jak jednotlivci, tak i skupiny lidí, a to spolu se svými, z daného hlediska podstatnými vlastnostmi. Mnohé z kvalitativních znaků konkrétních osob či skupin lidí přitom významně souvisí s jejich základními demografickými znaky: pohlavím a věkem, resp. s početní velikostí a pohlavní a věkovou strukturou. Právě vývoj početní velikosti a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva reprezentuje hlavní předmět demografických nebo také populačních analýz a prognóz.

Lidé v sociálních systémech

Konkrétní lidská společnost je navíc organizována na územním principu, a proto nás nejčastěji zajímají entity lidí tvořené obyvatelstvem daného území. Výsledky demografických analýz a zejména prognóz se pak stávají jedním z nejdůležitějších podkladů pro rozhodování při řízení rozvoje daného společenství lidí a území, v němž tito lidé žijí. Současně jsou demografické prognózy základním východiskem prognostických úvah o vývoji řady jiných, nedemografických charakteristik obyvatelstva i celých reálných systémů na obyvatelstvo bezprostředně vázaných. Tyto úvahy jsou z pohledu demografie považovány za prognózy odvozené.

Význam demografických prognóz

Předmětem odvozených prognóz mohou být nejrůznější sociální nebo sociálně demografické struktury a jejich perspektivní vývoj. Jedná se například o počet a strukturu rodin či domácností nebo na základě demografických parametrů odvozené odhady potřebné kapacity veřejných zařízení či služeb, charakteristik zaměstnanosti a trhu práce, příjmů a výdajů veřejných rozpočtů, nezbytné technické infrastruktury, chování spotřebitelů či výběr účinných marketingových strategií, objemu a struktury nabízených komerčních služeb nebo zboží hromadné spotřeby apod.

Odvozené prognózy

Předkládaná demografická studie si klade za cíl zmapovat v základních obrysech dosavadní populační vývoj na území Královéhradeckého kraje a správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP) Broumov, Jičín a Rychnov nad Kněžnou a na základě vědeckého poznání tohoto vývoje a jeho podstatných souvislostí sestavit prognostické odhady změn početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva v dotčených územích. Prognózy jsou sestaveny a prezentovány v detailu, který zadavateli umožní efektivní rozhodování a formulaci závěrů v rozsahu jeho kompetencí a podloženou argumentaci ve vztahu k regionální a místní samosprávě a dalším subjektům.

Cíl a obsah studie

Studii tvoří dvě oddělené složky, textová a tabulková. Textová část je rozdělena do dvou základních částí – analytické a prognostické. V nich jsou v ucelené podobě představeny, diskutovány a přehledně prezentovány hlavní výsledky prognosticky orientovaných analýz a předpoklady a výsledky navazujících prognóz. Tabulková část obsahuje detailní výsledky všech čtyř prognóz, jejichž neurčitost je prezentována s pomocí tří prognostických variant. V tabulkové části jsou v jednoletém kroku a v jednoletém detailu struktury i ve standardních agregacích prezentovány absolutní a relativní počty obyvatel, vybrané vývojové indexy

a ukazatele struktury. Kompletní numerické výstupy studie jsou k dispozici v tištěné i v elektronické podobě. V elektronickém formátu jsou kromě všech tiskových souborů ve formátu *pdf* dostupné také pracovní tabulky s detailními výsledky ve formátu *xls* usnadňující uživatelům další využití základních výstupů prognózy.

Autoři studie si dovoluují poděkovat Českému statistickému úřadu, jeho informačnímu servisu a krajskému pracovišti pro Královéhradecký kraj za poskytnutí vstupních datových souborů a CIRI – Centru investic, rozvoje a inovací, konkrétně paní RNDr. Zitě Kučerové, Ph.D. za účinnou spolupráci a zprostředkování základních informací nezbytných pro úspěšné zpracování zadání.

AKTUÁLNÍ RÁMCE POPULAČNÍHO VÝVOJE

Populační vývoj České republiky, jejích regionů, měst i venkovských obcí doznal v uplynulém více než čtvrtstoletí řady zásadních změn. Některé základní vývojové trendy, jako například stabilní pokles celkové úmrtnosti, můžeme pozorovat již tři desítky let, jiné prošly opakovanými změnami. Přitom nové směry vývoje mohou být diametrálně odlišné od směrů předcházejících. Jako příklad lze uvést obrat ve vývoji úmrtnosti celkové plodnosti, k němuž došlo před více než patnácti lety, nebo poměrně často se měnící základní parametry migračních pohybů. Nejde přitom jen o výsledné objemy a demografické struktury migračních proudů. Nezanedbatelně byly a jsou modifikovány také jejich směry, tedy geografické charakteristiky migrace. Uvedené a mnohé další změny jsou především reakcí na vývoj prostředí, ve kterém se celková reprodukce odehrává, tedy na vývoj sociálních, ekonomických i politických podmínek, a to nejenom v daném území, ale i v jeho podstatném okolí, které v některých případech přesahuje hranice státu.

Z hlediska aktuálního populačního vývoje České republiky a jejích územních součástí patřily k nejvýznamnějším změnám prostředí, kromě permanentního procesu modernizace, především zásadní politické a následné sociálně-ekonomické změny v období po roce 1989. Podstatný vliv měl například vstup země do Evropské unie v roce 2004 i přistoupení k Schengenské smlouvě v závěru roku 2007. V menší míře se pak do populační reprodukce promítla také vleklá globální ekonomická krize v letech 2008 až 2014, kterou v posledních letech vystřídal zřetelný ekonomický vzestup. Hospodářský růst obvykle vede k růstu sociálních jistot. Ty však souběžně narušují narůstající mezinárodní bezpečnostní hrozby, s nimi spojená politická nestabilita a neurčitost dalšího vývoje.

Aktuální změny vnějších podmínek populačního vývoje

Například členství České republiky v Evropské unii ve své úvodní fázi v souběhu se vzestupnou fází ekonomického cyklu jednoznačně působilo ve směru dynamického růstu životní úrovně obyvatelstva a zvyšovalo jeho důvěru v budoucnost. Důvěra v budoucnost asociující se v našem kulturním prostředí především s vývojovou stabilitou je přitom jedním z podstatných faktorů populační reprodukce. Do pozorovaného režimu reprodukce obyvatelstva a jeho demografických struktur se však brzy výrazně promítly ekonomické obtíže, zhoršující se uplatnění mladých lidí na trhu práce, vysoká nezaměstnanost i narůstající diferenciací společnosti a, v zatím neprokázaném rozsahu, patrně také bezpečnostní rizika a z nich vyplývající nejistoty dotýkající se života rozhodující části společnosti. V posledních třech až čtyřech letech však opět dochází k upevňování sociálních jistot, dynamicky rostou příjmy obyvatelstva a nezaměstnanost je aktuálně na nejnižší úrovni za poslední čtvrtstoletí. Tento vývoj se pak zřetelně odráží jak v současné přirozené reprodukci, tak také v migraci, zejména té směřující přes hranice státu.

Podmínky populačního vývoje v posledních třech desetiletích se na regionální a lokální úrovni měnily nejen pod vlivem uvedených makroekonomických, sociálních či (geo)politických změn, ale také s ohledem na zásadní proměny trhu s bydlením. V obdobném rozsahu, v jakém se změnilo územní rozmístění i charakter výroby a služeb, změnil se také trh s bydlením. Jeho vývoj, spočíval v přechodu od historickým vývojem založeného výrazného převisu poptávky nad nabídkou k relativnímu nasycení trhu. U dotčených územních celků, Královéhradeckého kraje, SO ORP Jičín a SO ORP Rychnov nad Kněžnou, s výjimkou SO ORP Broumov, aktuálně pozorujeme mírné oživení několik let klesající nebo stagnující bytové výstavby a s tím související vzestup migračních zisků i počtů nově narozených dětí.

Celé území i jeho dotčené části mají k dispozici rozsáhlé rozvojové plochy pro novou bytovou výstavbu. Bytová výstavba se však přesto s vysokou pravděpodobností nestane určujícím

faktorem jejich populačního vývoje. Důvodů je hned několik. Předně žádný ze sledovaných územních celků nemá odpovídající sídelní atraktivitu – tu mají pouze nejvýznamnější centra osídlení a jejich zázemí (suburbia). Zároveň intenzivní stárnutí obyvatelstva a postupné vymírání starších generací povede k intenzivnímu uvolňování již existujícího bytového fondu, což způsobí zásadní změny na trhu s bydlením a povede k dalšímu posílení sekundárního trhu s již využívaným bytovým fondem. Vazba mezi novou výstavbou a imigrační složkou se tak dále oslabí.

Nová bytová výstavba nebude mít zásadní vliv na populační vývoj

Obnovený, podle našich předpokladů však časově omezený růst poptávky po vlastním bydlení, se projeví i v poptávce po bydlení ve sledovaných územních celcích a povede k dočasnému růstu jejich zisků nebo zmírnění ztrát obyvatelstva spojených bezprostředně s migrací. Rozhodující pro budoucí vývoj početního stavu a pohlavně věkové struktury obyvatel Královéhradeckého kraje i SO ORP Jičín a Rychnov nad Kněžnou by však po rozhodující část období prognózy měla zůstat přirozená měna. Stane se tak v důsledku dalšího stárnutí obyvatelstva, které již nyní vede k nárůstu počtu zemřelých. Početní převaha počtu zemřelých nad počtem narozených v období do roku 2050 je totiž s ohledem na současnou věkovou strukturu obyvatelstva neodvratným jevem. Do oblasti bezprostředně obklopující modální věk rozdělení zemřelých podle věku (normální délka života) se totiž budou nasouvat velmi početné generace narozených z válečných a poválečných let, které jsou výrazně početnější než generace narozených ve 30. letech 20. století, jejichž příslušníci aktuálně převažují mezi zemřelými obyvateli České republiky. Zároveň dojde k poklesu počtu narozených dětí v důsledku poklesu reprodukčního potenciálu kontingentu žen v rodivém věku (15-49 let). Tento potenciál poklesne v důsledku jednak snižujícího se počtu žen v této věkové skupině a jednak postupného přechodu stále méně početnějších generací žen do věku nejintenzivnější plodnosti (25-35 let). Výjimku z uvedeného tvrzení o rozhodující roli přirozené měny v populačním vývoji dotčených územních celků bude velmi pravděpodobně představovat SO ORP Broumov, dlouhodobě vykazující migrační ztráty výraznější než ztráty přirozenou měnou, přičemž tento poměr pravděpodobně zůstane zachován.

Postavení přirozené měny v populační reprodukci se upevní

Populační vývoj má, jak již bylo uvedeno, celou řadu konsekvencí a ovlivňuje rozvoj v území v široké škále jeho parametrů. Přitom mezi hlavní podmínky efektivnosti usměřování sociálního, ekonomického, kulturního i technického rozvoje území patří, že tato činnost probíhá v dostatečném předstihu, je založena na vědeckých poznatcích a závěrech a její jednotlivé kroky jsou náležitě promyšleny a plánovány. Jedním z nejdůležitějších podkladů pro tuto činnost jsou pak populační prognózy, které představují realistické, vědecky podložené představy o budoucím vývoji početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva daného území. Proto věříme, že předkládaná studie a výsledky všech v ní zahrnutých prognóz přispějí k rozšíření prostoru pro racionální úvahy, diskuse i zvýšení efektivnosti přijatých řešení v rámci dalšího rozvoje Královéhradeckého kraje a všech tří vybraných SO ORP, rozkládajících se na jeho území.

Očekávaný význam předkládaných prognóz

VSTUPNÍ METODICKÉ A TERMINOLOGICKÉ POZNÁMKY

Demografický vývoj reprezentovaný změnami početní velikosti a věkové struktury obyvatelstva je určován porodností, úmrtností a v případě migračně otevřených územních celků, k nimž jednoznačně SO ORP a do značné míry i kraje České republiky patří, také stěhováním. Významné postavení migračních procesů, která jsou z důvodu značné komplexity svých podmíněnosti nejobtížněji prognózovatelnými populačními procesy, vytváří spolu s malou početní velikostí sledované populace a všeobecně nízkou spolehlivostí statistiky stěhování, zejména nedostatečnou evidencí vystěhování, poměrně složitou prognostickou situaci. V roce 2001 navíc došlo ke změně definice obyvatele České republiky, když do této statistické kategorie byli zahrnuti také cizinci s pobytem nad 90 dnů (dlouhodobé vízum) nebo s povolením k dlouhodobému pobytu. Tuto čistě administrativní změnu přitom nejméně do roku 2004 provázely více či méně zásadní úpravy praxe statistického zjišťování zahraničního i vnitřního stěhování cizinců. V současnosti jsou tak mezi obyvatele České republiky počítáni nejen cizinci s trvalým pobytem, ale také cizinci s pobytem dlouhodobým, kteří splňují podmínku pobytu trvajícího déle než 1 rok. Turbulentní vývoj statistické praxe společně s nemožností tuto novou, reprodukčně naprosto odlišnou součást obyvatelstva oddělit na úrovni demografických událostí i bilančních struktur od obyvatel s trvalým pobytem ovlivnily jak kvalitu dat, tak také jinak poměrně značnou vnitřní homogenitu naší populace z hlediska reprodukčního chování. Tím utrpěla srovnatelnost dat nejen v rámci delších časových řad hodnot jednotlivých charakteristik migrace, ale zčásti i charakteristik ostatních reprodukčních procesů. Na druhé straně však prognostickou činnost podpořila dostupnost detailních demografických údajů za Českou republiku, Královéhradeckého kraje a všechny jeho SO ORP, které jsou veřejně dostupné na stránkách Českého statistického úřadu (ČSÚ), nebo které oficiální statistika jmenovitě pro potřeby tohoto projektu poskytla.

Složky populačního vývoje a možnosti jejich prognózování

Popsané informační podmínky se logicky odrazily v přístupu k řešení zadaného úkolu a ve výběru použitých metod. Při prognostické činnosti byly důsledně respektovány hlavní mezinárodně přijaté zásady a metodická doporučení vázaná pro tvorbu populačních prognóz. Jelikož obyvatelstvo všech SO ORP a zejména pak SO ORP Broumov patří k málo početným populacím, staly se podstatným vodítkem při analýze a prognózování jeho vývoje také aktuální poznatky a prognostické představy o demografickém vývoji na úrovni hierarchicky vyšších nebo obdobných územních celků, jmenovitě České republiky a jejích krajů, a také ostatních SO ORP na území Královéhradeckého kraje. Jedním z významných východisek zpracování studie bylo též průběžné hodnocení předpokladů a výsledků prognóz vývoje obyvatelstva řady obcí, regionů i celého Česka vytvořených v uplynulých letech autory této prognózy.

Zvolený přístup a použité metody

Při sestavení prezentované prognózy byla použita klasická kohortně-komponentní metoda, jejíž princip spočívá v pojímání procesu demografické reprodukce jako souhrnného procesu tvořeného čtyřmi relativně autonomními dílčími procesy neboli složkami reprodukce: porodností (plodností), úmrtností, imigrací a emigrací, a v samostatném přístupu k prognózování vývoje každé z nich. Výsledky analýz těchto procesů vedly k formulaci dílčích prognostických předpokladů, které byly v dalším kroku aplikace uvedené metody transformovány do očekávaných hodnot parametrů příslušného projekčního modelu. Souhrnná prognóza pak vznikla opakovaným použitím daného projekčního modelu, kdy v jednoletém kroku projekce byly na odpovídající pohlavní a věkovou strukturu obyvatelstva aplikovány prognózované specifické intenzity plodnosti, úmrtnosti, resp. přežití, a očekávané počty vystěhování a přistěhovalých v analogickém členění podle pohlaví a věku. Tímto způsobem jsme postupně získali počty žijících mužů a žen ke konci každého kalendářního roku celého období, na které jsme prognózy sestavovali, členěné do jednoletých věkových skupin.

Těžiště práce na zde prezentovaných prognózách vývoje obyvatelstva spočívalo konkrétně v řešení tří základních problémových okruhů: (a) v určení výchozích věkových struktur mužů a žen, obyvatel území, (b) v nalezení základních tendencí a vhodných analogií vývoje všech složek reprodukce obyvatelstva a (c) v prognostickém odhadu jejich vývoje. Při prognostických odhadech byl respektován požadavek skladebnosti výsledků na jednotlivých úrovních prognózování – celostátní, krajské a správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Toho bylo dosaženo těsným propojením předpokladů a parametrů budoucího vývoje na různých úrovních územního členění i v jejich rámci. Výsledné prognózy byly sestaveny s použitím programového vybavení vytvořeného autory studie.

V textu předkládané prognostické studie se objevují některé odborné termíny; mezi nimi se nejčastěji opakují názvy základních agregátních charakteristik intenzity dílčích reprodukčních procesů jako je míra úhrnné plodnosti (zkráceně „úhrnná plodnost“), naděje dožití při narození a migrační saldo. Úhrnná plodnost vyjadřuje počet živě narozených dětí připadající na jednu ženu za celé její reprodukční období (15–49 let) za předpokladu, že by plodnost zůstala po celou tuto dobu na stejné úrovni jako v daném kalendářním roce nebo jinak vymezeném období. Naděje dožití při narození je průměrná doba prožitá jedincem z dané populace za předpokladu, že by byl v průběhu celého svého života vystaven intenzitám úmrtnosti odpovídajícím intenzitám úmrtnosti podle věku zaznamenaným v daném kalendářním roce či jinak definovaném období. Migrační saldo představuje rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých osob, ať již celkem nebo v členění podle pohlaví a věku migrantů.

Terminologie

VYMEZENÍ SLEDOVANÝCH POPULACÍ

Zadání objednatele vymezilo sledované populace územně, a to jako obyvatelstvo ve smyslu aktuální statistické definice registrované na území Královéhradeckého kraje a SO ORP Broumov, Jičín a Rychnov nad Kněžnou (obyvatelstvo *de iure*).

Královéhradecký kraj má rozlohu 4 758,38 km², tedy zhruba 6,0 % celkového území státu, SO ORP Broumov tvoří území o rozloze 259,38 km² (5,5 % rozlohy kraje), SO ORP Jičín má rozlohu 596,76 km² (12,5 %) a SO ORP Rychnov nad Kněžnou 479,40 km² (10,1 %).

Území sledovaných celků

Podle výsledků oficiální bilance obyvatelstva ČSÚ bylo v Královéhradeckém kraji k 31. prosinci 2017 registrováno celkem 551 089 obyvatel s trvalým nebo dlouhodobým pobytem (5,5 % obyvatel Česka), z toho bylo 271 430 (49,3 %) mužů a 279 659 (50,7 %) žen. V době bilancování vývoje obyvatelstva na konci roku posledního sčítání (31. 12. 2011) počet obyvatel činil 553 856 osob, což představuje ztrátu 2 767 osob za šestileté období. Mužů přitom ubylo méně než žen (806 proti 1 961 osobě), což vedlo k vzestupu podílu mužů o desetinu procentního bodu, ze 49,2 % na uvedených 49,3 %. Podíl žen se pak proporcčně snížil z 50,8 % na 50,7 %.

Obyvatelstvo kraje a SO ORP

Obyvatelstvo SO ORP Broumov tvořilo k 31. prosinci 2017 celkem 16 123 obyvatel (2,9 % obyvatel kraje), z nichž bylo 7 992 (49,6 %) mužů a 8 131 (50,4 %) žen. Na konci roku 2011 počet obyvatel tohoto správního obvodu činil 16 782 osob, což představuje ztrátu 659 osob za šestileté období. Mužů přitom ubylo, obdobně jako v celém kraji, méně než žen (290 proti 369 osobám), což vedlo k vzestupu podílu mužů o dvě desetiny procentního bodu, ze 49,4 % na zmíněných 49,6 %. Podíl žen se logicky snížil z 50,6 % na 50,4 %.

SO ORP Jičín měl podle údajů ČSÚ ke konci roku 2017 celkem 47 897 obyvatel (8,7 % obyvatel kraje). Mezi nimi bylo 23 806 (49,7 %) mužů a 24 091 (50,3 %) žen. Ve srovnání s koncem roku 2011 počet obyvatel vzrostl o 172 osob, přičemž počet mužů vzrostl o 26 a žen přibylo 146, což znamenalo zvýšení podílu žen z 50,2 na 50,3 %.

V území SO ORP Rychnov nad Kněžnou bylo v závěru roku 2017 evidováno celkem 33 905 obyvatel (6,2 % obyvatel kraje), z toho 16 965 (50,0 %) mužů a 16 940 (50,0 %) žen. Koncem roku 2011 na tomto území žilo jen o 24 obyvatel více (33 929 osob), přičemž mužů bylo o 65 méně a žen o 89 více, než kolik jich bylo v území registrováno k výchozím datům prognózy. Pozorované změny počtu mužů a žen znamenaly pokles podílu žen z 50,2 % na 50,0 %.

ZDROJE DAT A POPIS DEMOGRAFICKÉHO VÝVOJE

Výchozí pohlavní a věkové struktury obyvatelstva všech čtyř územních celků byly převzaty z oficiálních bilancí obyvatelstva. Český statistický úřad poskytl pro účely této studie detailní struktury obyvatelstva podle pohlaví a jednotek věku za jednotlivé roky období 2001-2017 s tím, že nejnovější z nich, vztahující se k 31. 12. 2017, byly použity jako výchozí pro souhrnné prognostické výpočty. Konec roku 2017 se tak stal prahem prognózy.

Věkové struktury

Další potřebné demografické údaje, konkrétně počet a struktura zemřelých, přistěhovalých a vystěhovalých podle pohlaví a věku stejně jako počet a struktura živě narozených podle věku matky za jednotlivé roky období 2001-2017 byly převzaty z běžné evidence demografických událostí zpracovávané Českým statistickým úřadem.

Počty událostí

Analytické ukazatele za Královéhradecký kraj a všechny tři vybrané SO ORP byly vypočítány za jednotlivé kalendářní roky období 2001–2017. Vzhledem k relativně málo početné populační velikosti těchto celků včetně kraje byly tyto ukazatele vypočteny také za období let 2003–2005, 2006-2008, 2009-2011, 2012-2014 a 2015-2017. Omezený rozsah časových řad analytických údajů sestavených na základě hodnot průměrných ročních charakteristik za tříletá období byla vyvážena vyšší reprezentativností získaných výsledků, neboť se podařilo eliminovat značnou část náhodné složky vývoje. Omezení popisu dílčích i souhrnných procesů reprodukce v určených územních rámcích rokem 2001 souvisí výhradně s již zmíněnou změnou, resp. rozšířením definice obyvatele v tomtéž roce. Tento krok zajistil vyšší homogenitu a tím i srovnatelnost jednotlivých údajů, přičemž neznamenal významnější ztrátu potřebné analytické informace, neboť z hlediska použitého přístupu a metod je rozsah řad popisujících aktuální vývojové trendy pro daný účel plně dostačující.

Popis aktuálního vývoje

OBECNÉ PODMÍNKY A VÝCHODISKA ANALÝZY A PROGNÓZY VÝVOJE OBYVATELSTVA

Jak již bylo naznačeno, plnohodnotná analýza aktuálního populačního vývoje je zejména v případě SO ORP proveditelná pouze s určitými obtížemi. Důvodem v tomto případě nejsou chybějící nebo nedostatečně spolehlivé strukturální údaje umožňující výpočet demografických ukazatelů v potřebném detailu a dostatečně dlouhých časových řadách, ale především nižší počty událostí. Ty jsou dány menší početní velikostí populací vybraných SO ORP a všeobecně nízkou intenzitou sledovaných procesů, zejména úmrtnosti a plodnosti. Z důvodu menších četností vykazují časové řady hodnot většiny ukazatelů za SO ORP významně menší stabilitu než za vyšší územní celky, např. na úrovni kraje nebo republiky jako celku. Proto mnohé vývojové trendy objektivně existující na úrovni SO ORP Rychnov nad Kněžnou, Jičín a především pak Broumov mohou, nehledě na použitou agregaci dat v čase, zůstat skryty našemu pozorování za náhodnými prvky vývoje. Naštěstí bylo možné učinit si z dostupných informací a jejich porovnání s údaji za populačně větší celky poměrně reprezentativní rámcovou představu o aktuální úrovni intenzity a interní struktuře jednotlivých procesů v celcích typu a velikosti SO ORP. Proto se řešení zadané úlohy neobešlo bez poměrně širokého uplatnění principu analogie již ve fázi analýz, přestože tento princip je obvykle uplatňován především ve fázi prognostické.

Nedostatečné velikosti statistických souborů a eliminace jejich vlivu na výsledky analýz

Právě při odhadu perspektivního vývoje obyvatelstva na regionální nebo lokální úrovni často přihlížíme k reálnému či očekávanému vývoji v početně větších populačních celcích a v nemalé míře také k obecným poznatkům o pravidelnostech vývojových změn komplexní (územní neboli geografické) a dílčí (např. sociální, etnické, kulturní aj.) diferenciaci úrovně jednotlivých složek populační reprodukce. Konkrétně v našem případě jsme při prognózování plodnosti a úmrtnosti vycházeli bezprostředně z poznatků a představ o vývoji těchto procesů v České republice a souborech všech krajů a všech SO ORP v rámci Královéhradeckého kraje, stejně jako ze strukturální i vývojové diferenciaci těchto souborů, podle vybraných charakteristik. Významnou roli nutně sehrály i poznatky o specifických rysech sledovaných souborů obyvatel kraje a tří vybraných SO ORP, stejně jako představy o dalším vývoji těchto specifík.

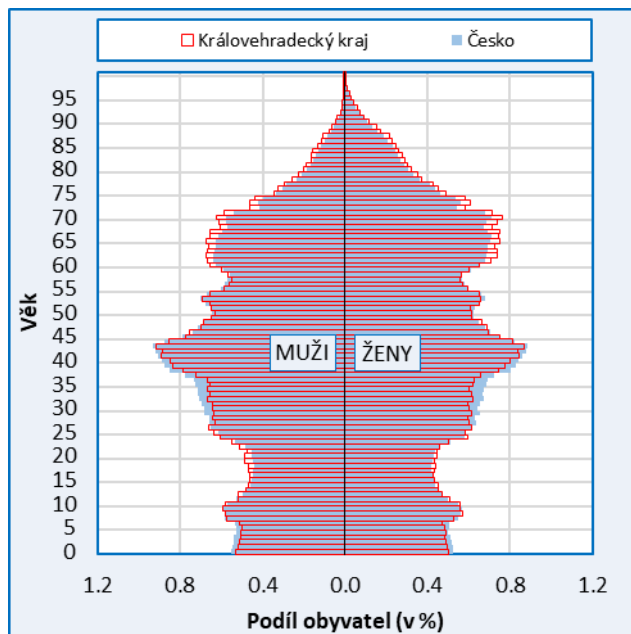
Metodologické a věcné rámce formování odhadu budoucího vývoje obyvatelstva

Reprodukce obyvatelstva kraje a vybraných SO ORP je do jisté míry formována geografickou polohou kraje a jeho územních součástí, polohou vůči hlavním centrům a osám rozvoje evropského, celostátního, a v případě SO ORP i regionálního významu. Věková struktura obyvatel je pak poplatná nejenom hlavním vývojovým tendencím procesu přirozené měny, ale také migrace. Ta odrážela a odráží jak změny sídelní atraktivity území v důsledku ekonomického a sociálního vývoje, stejně jako zásadních (geo)politických změn, k nimž docházelo v průběhu celého 20. století, a které jednotlivé části sledovaného území ve větší či menší míře bezprostředně zasáhly. Jistou, byť poněkud méně významnou roli při formování výchozí věkové struktury hrálo i rozmístění a značně kolísavá intenzita bytové výstavby v období nejméně posledních padesáti let. V posledních třech desetiletích pak výraznější roli sehrál vývoj na trhu práce, a to jak lokálním a regionálním, tak i v širším, celostátním měřítku, zejména pak úbytek pracovních příležitostí v pohraničních i vnitřních periferních oblastech a následný migrační odliv obyvatelstva.

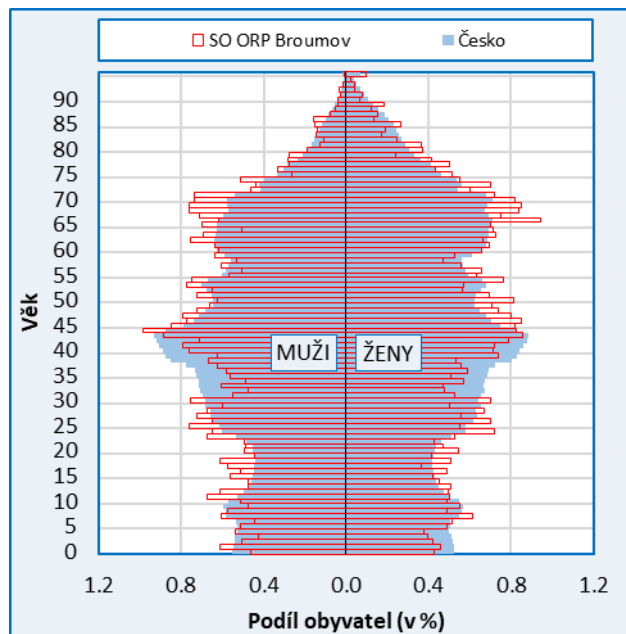
Významnou determinantou populačního vývoje, zejména v prvních letech prognózy, je také výchozí věková struktura obyvatelstva. Jak z hlediska podílu osob ve věku 65 a více let, tak z hlediska průměrného věku patří obyvatelstvo Královéhradeckého kraje a SO ORP Broumov a Jičín k významně starším regionálním populacím Česka. Jestliže v závěru roku 2017 činil průměrný věk obyvatel celé republiky 42,2 roku a podíl počtu osob ve věku 65 let a starších dosáhl 19,2 %, potom v Královéhradeckém kraji a uvedených dvou SO ORP těmito ukazatelům

Výchozí věkové struktury

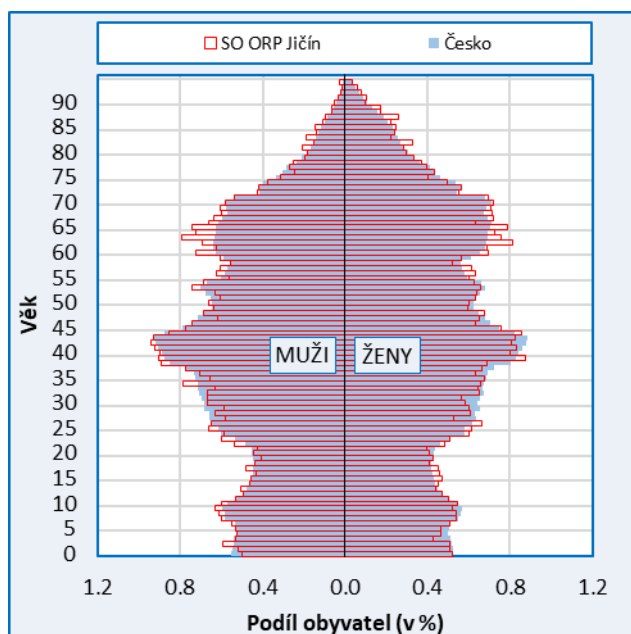
odpovídaly po řadě hodnoty 42,9 roků, 43,0 roků a 42,6 roků, resp. 19,1 %, 21,3 % a 19,8 %. Obyvatelstvo SO ORP Rychnov nad Kněžnou bylo ve stejné době sice o málo mladší než obyvatelstvo republiky, ale původní, poměrně významný rozdíl v uplynulém desetiletí téměř vymizel. V současnosti činí průměrný věk obyvatel posledního z trojice SO ORP 41,9 roku a podíl osob ve věku 65 a více let průměrných 19,1 %.

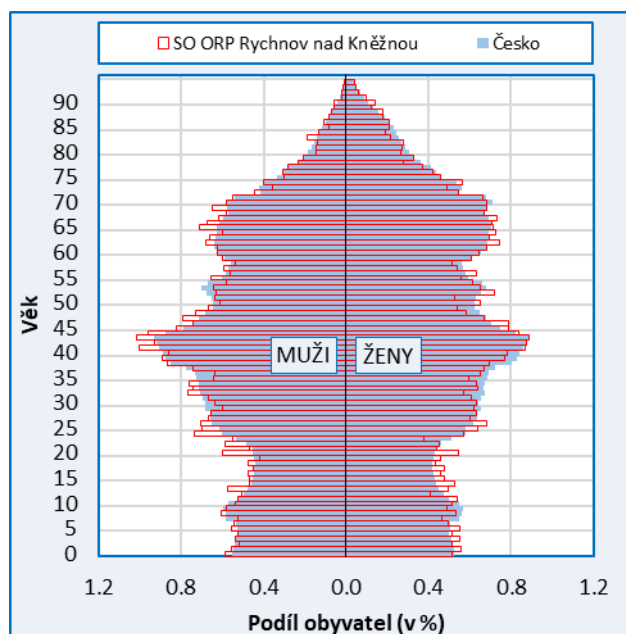
Obr. 1a: Výchozí věková struktura obyvatel Královéhradeckého kraje ve srovnání s věkovou strukturou obyvatel Česka (k 31. 12. 2017)

Obr. 1b: Výchozí věková struktura obyvatel SO ORP Broumov ve srovnání s věkovou strukturou obyvatel Česka (k 31. 12. 2017)

Obr. 1c: Výchozí věková struktura obyvatel SO ORP Jičín ve srovnání s věkovou strukturou obyvatel Česka (k 31. 12. 2017)

Obr. 1d: Výchozí věková struktura obyvatel SO ORP Rychnov nad Kněžnou ve srovnání s věkovou strukturou obyvatel Česka (k 31. 12. 2017)

Z grafů na obr. 1a-d lze vyčíst některá dílčí specifika jednotlivých sledovaných populací. Například u krajské populace je to výrazněji vyšší poměrné zastoupení všech věkových skupin od 60 let výše a naopak podprůměrné zastoupení osob v mladším a středním věku, konkrétně od 27 do 45 let. V případě obyvatelstva SO ORP Broumov, odmyslíme-li si ojedinělé náhodné výkyvy v důsledku malé početní velikosti dílčích statistických souborů – jednoletých věkových skupin, můžeme konstatovat, že významně vyšší podíl na jeho celkové početní velikosti vykazovaly koncem roku 2017 věkové skupiny od věku 45 let výše. Naproti tomu se v SO ORP Broumov výrazněji nedostávalo obyvatel mladšího a středního věku mezi 31. a 44. rokem života. V mladších generacích narozených, především v těch, které ještě neprošly věkem nejvyšší migrační aktivity, však opět můžeme, až na výjimky, pozorovat významně vyšší hodnoty než jaké by odpovídaly průměrným celostátním podílům. Věkové struktury obyvatel SO ORP Jičín a Rychnov nad Kněžnou jsou poměrně blízké věkové struktuře celostátní populace. První z obou SO ORP vykazoval pouze zvýšený podíl obyvatel mezi 60. a 70. rokem života, kdežto u druhého, SO ORP Rychnov nad Kněžnou jsou odchylky od hodnot za Česko rozloženy v zásadě náhodně.

Celková úroveň plodnosti žen žijících v Královéhradeckém kraji a ve dvou populačně větších SO ORP – Jičín a Rychnov nad Kněžnou – a její rozložení podle věku, stejně jako jejich vývoj jsou velmi podobné celostátnímu průměru. Výraznou odlišnost vykazuje pouze SO ORP Broumov. Celková úroveň plodnosti jeho obyvatelek je sice dlouhodobě velmi podobná celostátní, ale její rozložení podle věku je výrazně odlišné. Průměrný věk matky při narození dítěte na Broumovsku vykazuje téměř po celé období pozorování hodnoty zhruba o jeden až jeden a půl roku nižší, a to v důsledku výrazně vyšší plodnosti žen ve věku do 25 let a naopak výrazně nižší úrovně tohoto procesu mezi 30. a 35. rokem života.

Aktuální plodnost

Poněkud výraznější diferenciaci než plodnost vykazuje úmrtnost. Královéhradecký kraj totiž má tradičně lepší úmrtnostní poměry než Česko jako celek, a to jak v případě mužů, tak i žen. Obdobné úmrtnostní poměry jako na úrovni celého kraje můžeme však pozorovat pouze u obyvatel SO ORP Rychnov nad Kněžnou. V zbývajících dvou správních obvodech je naděje dožití poněkud nižší. SO ORP Jičín přitom má charakteristiky úmrtnosti blízké celorepublikovým, kdežto SO ORP Broumov za nimi významněji zaostává. Tento stav je pravděpodobně důsledkem poněkud odlišné sociální struktury obyvatelstva jednotlivých územních celků.

Aktuální úmrtnost

Migrační bilance kraje i SO ORP jsou nepříliš výrazné a kraj i jeho sledované součásti v posledním deseti letech vykazovaly nejčastěji migrační ztráty než zisky. Nehledě na relativně intenzivní stěhování přes hranice kraje (1,7 % obyvatel v obou směrech dohromady ročně) je účinnost migrace poměrně nízká. V celém uvedeném období, mezi lety 2008-2017 dosáhla na úrovni kraje účinnost migrace v průměru asi jen pěti procent, když na průměrný roční obrát 9,6 tis. stěhujících se oběma směry připadla v průměru změna (ztráta či zisk) 485 obyvatel. V posledních třech letech přitom byla efektivnost migrace, nehledě na jisté signály růstu mobility přes hranice kraje, ještě zhruba o čtvrtinu nižší. Na úrovni SO ORP se přes hranice daného území stěhoval v relativním vyjádření přibližně dvojnásobný počet obyvatel (mezi 3,0 a 3,6 %) ročně při vyšší účinnosti, která se u dotčených SO ORP pohybovala v posledních deseti letech v průměru od bezmála sedmi procent v případě SO ORP Rychnov nad Kněžnou, přes deset procent u SO ORP Jičín až po téměř 19 % u SO ORP Broumov. S výjimkou posledního případu tak nelze hovořit o jednoznačné migrační atraktivitě či neatraktivitě daného území a vyhraněné migrační orientaci obyvatel sledovaných jednotek. Ostatně to potvrzuje i vývoj jejich migrační bilance.

Recentní úroveň migrace

Celý Královéhradecký kraj za posledních deset let ztratil migrací dohromady necelých osm set obyvatel, což představuje jen o málo více než 0,1 % počtu obyvatel ke konci roku 2007. SO ORP Rychnov nad Kněžnou přišel za období 2008-2017 o 1,7 % obyvatel, SO ORP Jičín získal 3,1 %

obyvatel (z toho však téměř polovinu v samotném roce 2008) a v případě SO ORP Broumova migrace znamenala ztrátu 5,6 % obyvatel z území.

Kromě empirických údajů týkajících se sledovaných územních celků a relevantních teoretických poznatků jsme při sestavování prezentovaných prognóz uplatnili také variantní představy o demografickém vývoji na vyšších úrovních územního členění státu získané při sestavování nejnovější vlastní, nepublikované prognózy vývoje obyvatelstva České republiky z poloviny roku 2018 a kompletního souboru vlastních krajských prognóz vytvořených v průběhu druhého pololetí téhož roku. Populační prognózy vybraných SO ORP byly zpracovány jako součást souboru populačních prognóz všech SO ORP Královéhradeckého kraje v přímé návaznosti na krajskou prognózu představující součást uvedeného souboru krajských prognóz.

**Rámcové představy
o vývoji složek
populační reprodukce**

Poznání, že nová bytová výstavba není určujícím faktorem migrace na úrovni SO ORP a tím méně pak na úrovni kraje jako celku a že mezi těmito dvěma procesy existuje pouze slabá spojitost, logicky vyústilo v rozhodnutí nezakomponovat tento faktor explicitně do detailních úvah o perspektivách migrace. Místo toho jsme přijali obecný předpoklad, že recentní vzestup migrační aktivity obyvatel sledovaných územních celků s výjimkou SO ORP Broumov do značné míry stimulovaný vzestupem zahraniční migrace v důsledku ekonomické konjunktury a vývoje trhu práce bude mít pouze dočasnou platnost. Předpokládáme, že v relativně blízké budoucnosti nastoupí sestupná fáze ekonomického cyklu, která obdobně jako před deseti lety migrační aktivitu poněkud utlumí. Recentní zlepšení migrační bilance, které bude ještě několik let patrně pokračovat podle scénářů odpovídajících jednotlivým variantám budoucího vývoje, dříve nebo později odezní a objemy a výsledné efekty migrace se vrátí k určitým, v minulosti již dosahovaným hodnotám. Při odhadu nejpravděpodobnější budoucí úrovně migračních toků i výsledného salda a jejich reálných rámců jsme vycházely zároveň z pozice daného územního a jeho jednotlivých sídel v systému osídlení Česka, tedy jejich potenciální atraktivita a očekávaného vývoje obytné funkce viděných prizmatem poznání dosavadního populačního vývoje.

V případě plodnosti se do naší anticipace budoucnosti promítly ještě doznívající realizace odložené plodnosti z 90. let a první poloviny minulé dekády, kompenzace nižší plodnosti z let 2009 až 2013, stejně jako proklamované reprodukční záměry či představy mladých lidí, které signalizují přetrvávající většinový příklon k modelu rodiny se dvěma dětmi. Počítáme proto s pokračujícím růstem celkové plodnosti žen ve všech územních celcích, přičemž předpokládáme, že tento růst začne s největší pravděpodobností brzy ztrácet na své intenzitě, ale základní, tedy vzestupný trend v celém období prognózy zůstane zachován.

U úmrtnosti jsme vzali do úvahy existenci dlouhodobého a značně stabilního trendu vyjádřeného v poměrně pravidelném poklesu celkové intenzity tohoto procesu na úrovni republiky i jejích územních součástí prakticky všech úrovní regionálního členění, na nichž je možné tuto intenzitu s akceptovatelnou spolehlivostí statisticky hodnotit. Tomuto vývoji odpovídající prognostický předpoklad je podpořen stále ještě poměrně značným potenciálem dalšího růstu naděje dožití vyplývajícím ze srovnání úmrtnosti u nás a ve vyspělých evropských zemích.

Orientační přehled výsledných prognostických představ o vývoji jednotlivých složek demografické reprodukce obyvatelstva sledovaných územních celků poskytují očekávané hodnoty agregátních ukazatelů uvedené v tab. 1a-d.

**Souhrny výsledných
prognostických představ**

Tab. 1a: Očekávaný vývoj složek populační reprodukce, 2018–2050, Královéhradecký kraj

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození v letech)						Migrace (migrační přírůstek)		
	nízká	střední	vysoká	muži			ženy			nízká	střední	vysoká
				nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká			
2018	1,73	1,73	1,74	76,63	77,26	77,58	82,19	82,72	82,99	361	523	689
2020	1,71	1,75	1,78	76,99	77,72	78,13	82,47	83,11	83,47	179	503	689
2025	1,66	1,77	1,83	77,78	78,83	79,47	83,11	84,03	84,59	-158	86	399
2030	1,65	1,78	1,87	78,52	79,87	80,70	83,66	84,82	85,57	-166	63	276
2040	1,64	1,80	1,92	79,84	81,67	82,76	84,57	86,25	87,28	-166	63	276
2050	1,63	1,81	1,96	81,03	83,30	84,51	85,40	87,55	88,75	-166	63	276

Tab. 1b: Očekávaný vývoj složek populační reprodukce, 2018–2050, SO ORP Broumov

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození v letech)						Migrace (migrační přírůstek)		
	nízká	střední	vysoká	muži			ženy			nízká	střední	vysoká
				nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká			
2018	1,74	1,74	1,75	74,66	75,29	75,61	80,71	81,24	81,51	-102	-104	-107
2020	1,71	1,76	1,79	75,02	75,75	76,16	80,99	81,63	81,99	-107	-106	-105
2025	1,65	1,76	1,82	75,81	76,86	77,50	81,63	82,55	83,11	-114	-120	-124
2030	1,63	1,76	1,85	76,55	77,90	78,73	82,18	83,34	84,09	-114	-121	-129
2040	1,61	1,77	1,89	77,87	79,70	80,79	83,09	84,77	85,80	-114	-121	-129
2050	1,60	1,78	1,92	79,06	81,33	82,54	83,92	86,07	87,27	-114	-121	-129

Tab. 1c: Očekávaný vývoj složek populační reprodukce, 2018–2050, SO ORP Jičín

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození v letech)						Migrace (migrační přírůstek)		
	nízká	střední	vysoká	muži			ženy			nízká	střední	vysoká
				nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká			
2018	1,75	1,76	1,76	75,82	76,45	76,77	82,03	82,56	82,83	118	138	158
2020	1,73	1,77	1,80	76,18	76,91	77,32	82,31	82,95	83,31	101	137	171
2025	1,68	1,79	1,85	76,97	78,02	78,66	82,95	83,87	84,43	69	101	139
2030	1,66	1,80	1,89	77,71	79,06	79,89	83,50	84,66	85,41	69	99	129
2040	1,66	1,82	1,94	79,03	80,86	81,95	84,41	86,09	87,12	69	99	129
2050	1,65	1,83	1,97	80,22	82,49	83,70	85,24	87,39	88,59	69	99	129

Tab. 1d: Očekávaný vývoj složek populační reprodukce, 2018–2050, SO ORP Rychnov nad Kněžnou

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození v letech)						Migrace (migrační přírůstek)		
	nízká	střední	vysoká	muži			ženy			nízká	střední	vysoká
				nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká			
2018	1,81	1,82	1,83	76,47	77,10	77,42	82,52	83,05	83,32	10	20	30
2020	1,79	1,84	1,87	76,83	77,56	77,97	82,80	83,44	83,80	-1	18	37
2025	1,74	1,85	1,91	77,62	78,67	79,31	83,44	84,36	84,92	-22	-8	11
2030	1,72	1,86	1,95	78,36	79,71	80,54	83,99	85,15	85,90	-22	-9	3
2040	1,71	1,87	2,00	79,68	81,51	82,60	84,90	86,58	87,61	-22	-9	3
2050	1,70	1,88	2,02	80,87	83,14	84,35	85,73	87,88	89,08	-22	-9	3

ZÁKLADNÍ VÝSLEDKY PROGNÓZ

Prognózy vývoje obyvatelstva Královéhradeckého kraje a vybraných SO ORP byly v souladu se zadáním zpracovány za každou z územně vymezených populací jako jeden celek dále členěný pouze podle pohlaví a věku. Každá výsledná prognóza vývoje početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva sestává ze tří variant budoucího vývoje: střední, vysoké a nízké. Střední varianta představuje nejpravděpodobnější trajektorii sledovaného vývoje, přičemž vysoká a nízká varianta pouze vymezují realistické rámce budoucího vývoje s ohledem na míru neurčitosti výsledků daných střední variantou. Tyto rámce by neměly být dalším vývojem v příslušném období překročeny, resp. jejich překročení je relativně málo pravděpodobné.

Varianty budoucího vývoje

Střední varianty prezentovaných prognóz vznikly aplikací parametrů projekčního modelu, které odpovídají středním variantám očekávaného vývoje všech složek populační reprodukce (plodnosti, úmrtnosti, imigrace a emigrace) na výchozí pohlavně věkovou strukturu obyvatel daného územního celku (k 31. 12. 2017) poskytnutou Českým statistickým úřadem. Vysoké a nízké varianty jsou analogicky založeny na kombinaci odpovídajících variant dílčích prognóz a vycházejí ze stejných pohlavně věkových struktur obyvatelstva jako příslušné varianty střední.

Pokud není uvedeno jinak, jsou v dalším textu diskutovány pouze výsledky odpovídající středním variantám očekávaného vývoje. Kompletní výsledky všech tří variant tvoří samostatnou tabulkovou část předkládané studie.

Vývoj celkového počtu obyvatel

Počet obyvatel Královéhradeckého kraje a dvou populačně větších SO ORP Jičín a Rychnov nad Kněžnou s vysokou pravděpodobností v nadcházející několika letech ještě mírně vzroste, načež se trend změní a až do konce období prognózy se bude jejich populační velikost těchto územních jednotek zmenšovat. Počet obyvatel SO ORP Broumov bude téměř jistě dynamicky klesat v celém období prognózy. Vývoj početního stavu obyvatelstva sledovaných územních celků je zachycen sérií grafů na obr. 2a-d.

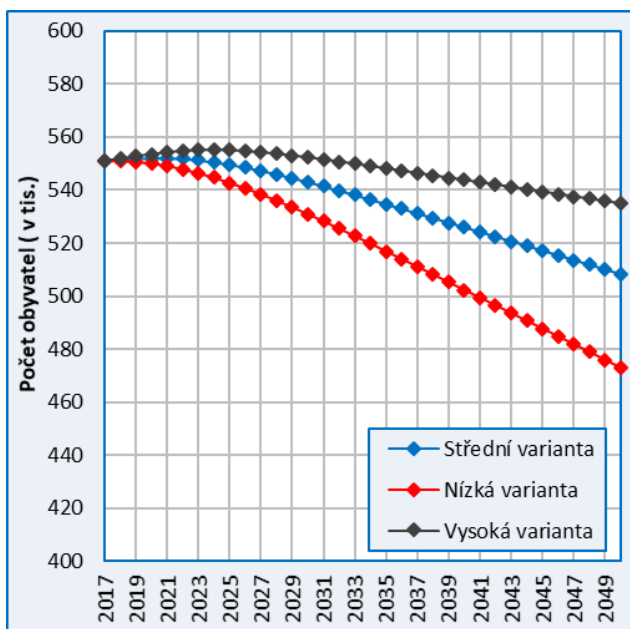
Očekávaný vývoj početního stavu obyvatelstva

V případě kraje by podle střední varianty prognózy mělo do roku 2021 dojít k vzestupu počtu obyvatel na úroveň 552,1 tis. osob, tedy asi o 1,0 tis. Tento nárůst odpovídá v relativním vyjádření neparnému zlomku (méně než 0,2 %) výchozího stavu. Do roku 2030 by podle našich předpokladů měl počet obyvatel kraje klesnout na 543,1 tis. osob, což představuje hodnotu asi o 1,5 % nižší, než kolik činil výchozí počet obyvatel k 31. 12. 2017. Dalším vývojem, do roku 2050 by se celkový počet obyvatel měl s největší pravděpodobností přiblížit k půlmilionové hranici, na hodnotu zhruba 508 tis. osob představující celkový pokles o bezmála 8 % za celé období 33 let.

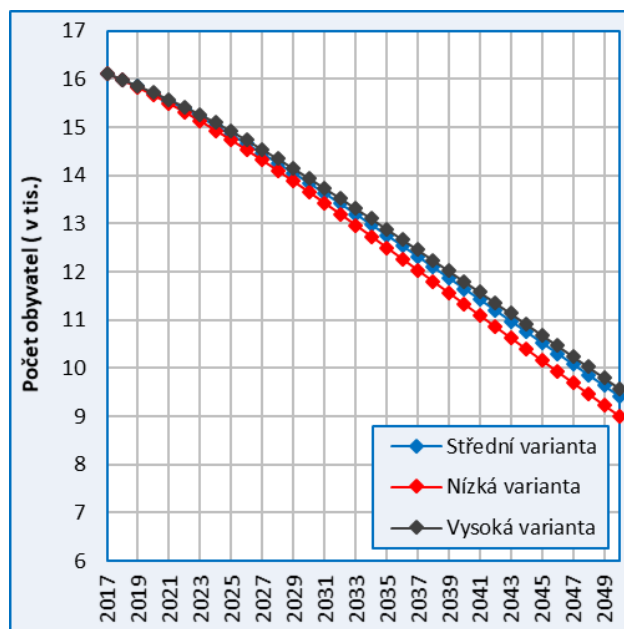
Nejblíže očekávanému vývoji na krajské úrovni je mezi dotčenými nižšími celky SO ORP Rychnov nad Kněžnou. V jeho případě se jako nejpravděpodobnější jeví počáteční vzestup počtu obyvatel z výchozích 33,9 tis. na 34,2 tis. obyvatel v roce 2023, který představuje růst zhruba o 0,8 %, a následný dlouhodobý pokles. V horizontu roku 2030 by v důsledku tohoto poklesu mělo dojít k návratu na výchozí úroveň 33,9 tis. obyvatel a do roku 2050 lze reálně očekávat pokles blíže k hodnotě 32 tis. obyvatel, tedy zhruba o 5 % výchozího stavu.

Dočasný růst počtu obyvatel SO ORP Jičín bude s největší pravděpodobností trvat ještě o něco déle než v předcházejícím případě, a to do roku 2026. Za devět let by se měl tento počet zvýšit z počátečních 47,9 tis. na přibližně 48,6 tis. osob, tedy přibližně o 1,4 %. Následující pokles by

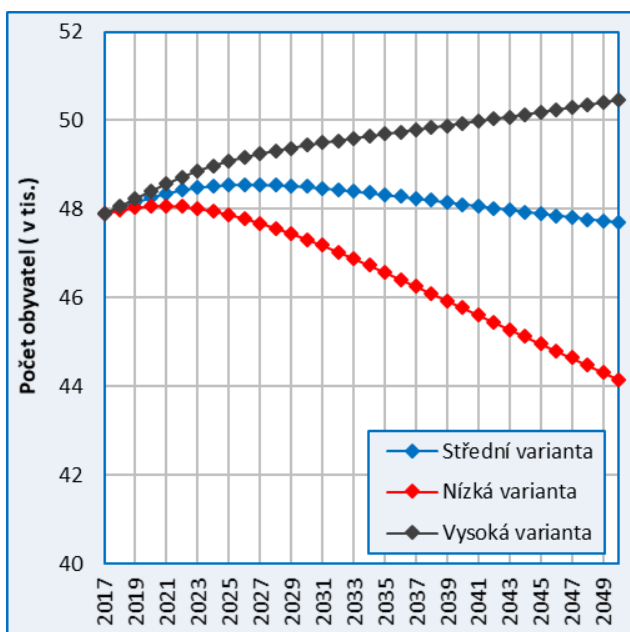
měl být zpočátku velmi pomalý. Do roku 2030 počet obyvatel patrně poklesne jen o několik desítek osob a přiblíží se hranici 48,5 tis. osob. V ročním průmětu se jedná o tak malé změny, že popsaný vývoj lze prakticky považovat za stagnaci. Ani v horizontu celé prognózy by se počet obyvatel SO ORP Jičín neměl zásadním způsobem změnit, neboť jako nejpravděpodobnější se aktuálně jeví jeho pokles nepřilíš hluboko pod hranici 47 tis. osob, tedy jen těsně pod výchozí hodnotu.

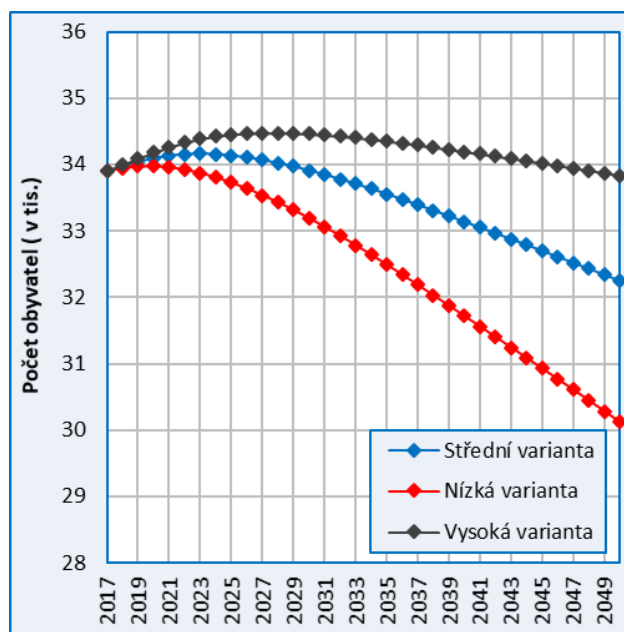
Obr. 2a: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel, 2017–2050, Královéhradecký kraj, střední varianta prognózy

Obr. 2b: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel, 2017–2050, SO ORP Broumov, střední varianta prognózy

Obr. 2c: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel, 2017–2050, SO ORP Jičín, střední varianta prognózy

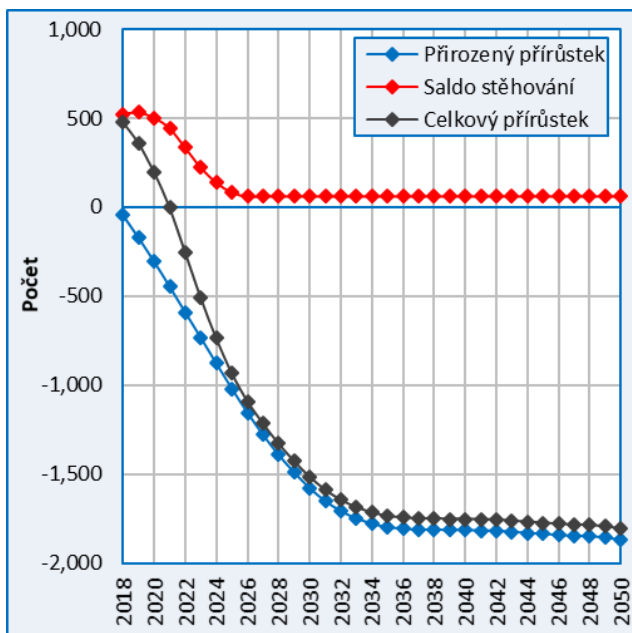
Obr. 2d: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel, 2017–2050, SO ORP Rychnov nad Kněžnou, střední varianta prognózy

Výrazně odlišný vývoj od všech doposud nastíněných scénářů čeká téměř s jistotou populaci SO ORP Broumov. Její početní vývoj bude po celé období prognózy s krajní pravděpodobností ve znamení pokračujícího poklesu, výrazně intenzivnějšího než v předcházejících případech.

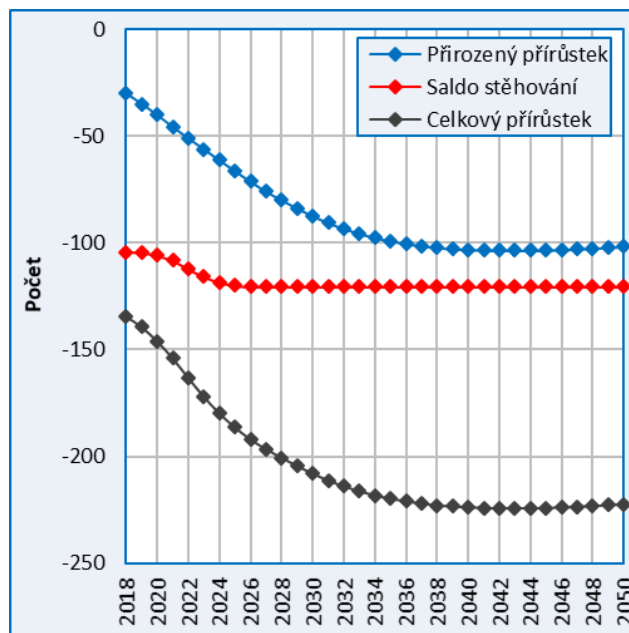
Mezi lety 2017 a 2030 by se celkový počet obyvatel tohoto správního obvodu měl podle střední varianty vývoje snížit z 16,1 tis. na 13,8 tis. osob, tedy o 14,1 % výchozího stavu, a do roku 2050 dále poklesnou pod hranici deseti tisíc obyvatel, nejpravděpodobněji na úroveň asi 9,5 tis. osob. V relativní vyjádření by to znamenalo pokles počtu obyvatel zhruba o 42 % za období 33 let.

Právě popsaný pokles počtu obyvatel SO ORP Broumov bude souběhem výrazného deficitu přirozené měny v důsledku dalšího stárnutí obyvatelstva s přibližně stejně hlubokým deficitem migrační výměny (obr. 3b). Migrační výměna bude odčerpávat především mladé lidi včetně potenciálních matek, což povede k postupnému propadu počtu narozených v území a tím prohloubení úbytku obyvatel přirozenou měnou.

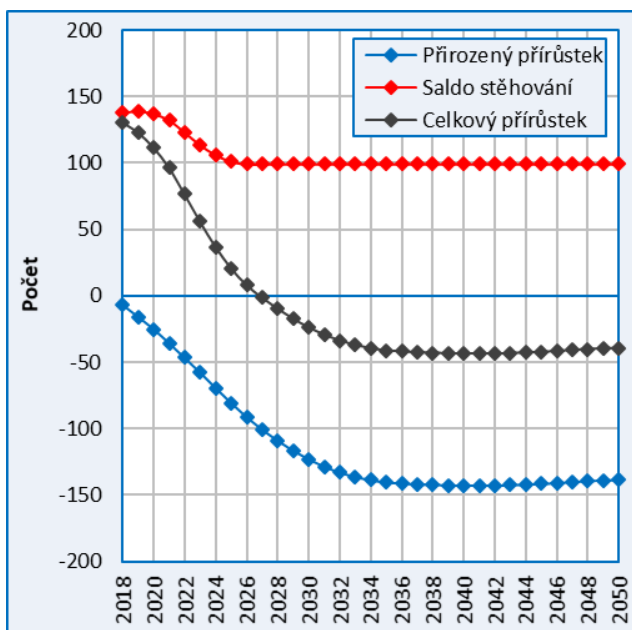
Příčiny poklesu počtu obyvatel

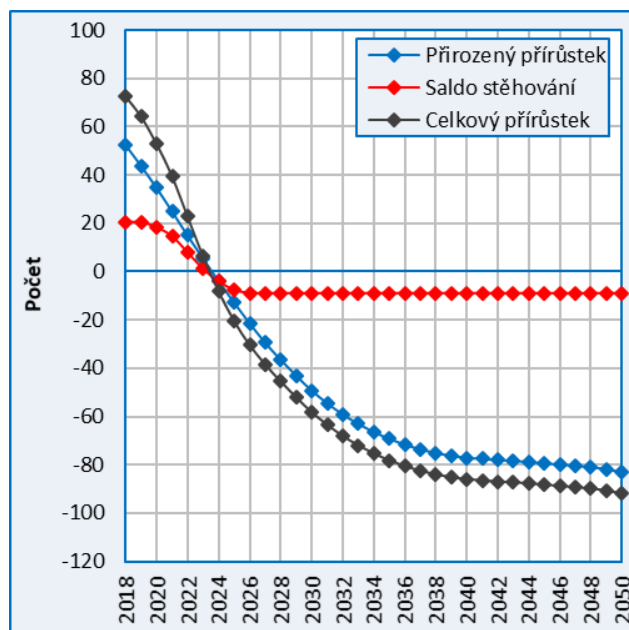
Obr. 3a: Očekávaná bilance vývoje obyvatelstva, 2018–2050, Královéhradecký kraj, střední varianta prognózy

Obr. 3b: Očekávaná bilance vývoje obyvatelstva, 2018–2050, SO ORP Broumov, střední varianta prognózy

Obr. 3c: Očekávaná bilance vývoje obyvatelstva, 2018–2050, SO ORP Jičín, střední varianta prognózy

Obr. 3d: Očekávaná bilance vývoje obyvatelstva, 2018–2050, SO ORP Rychnov nad Kněžnou, střední varianta prognózy

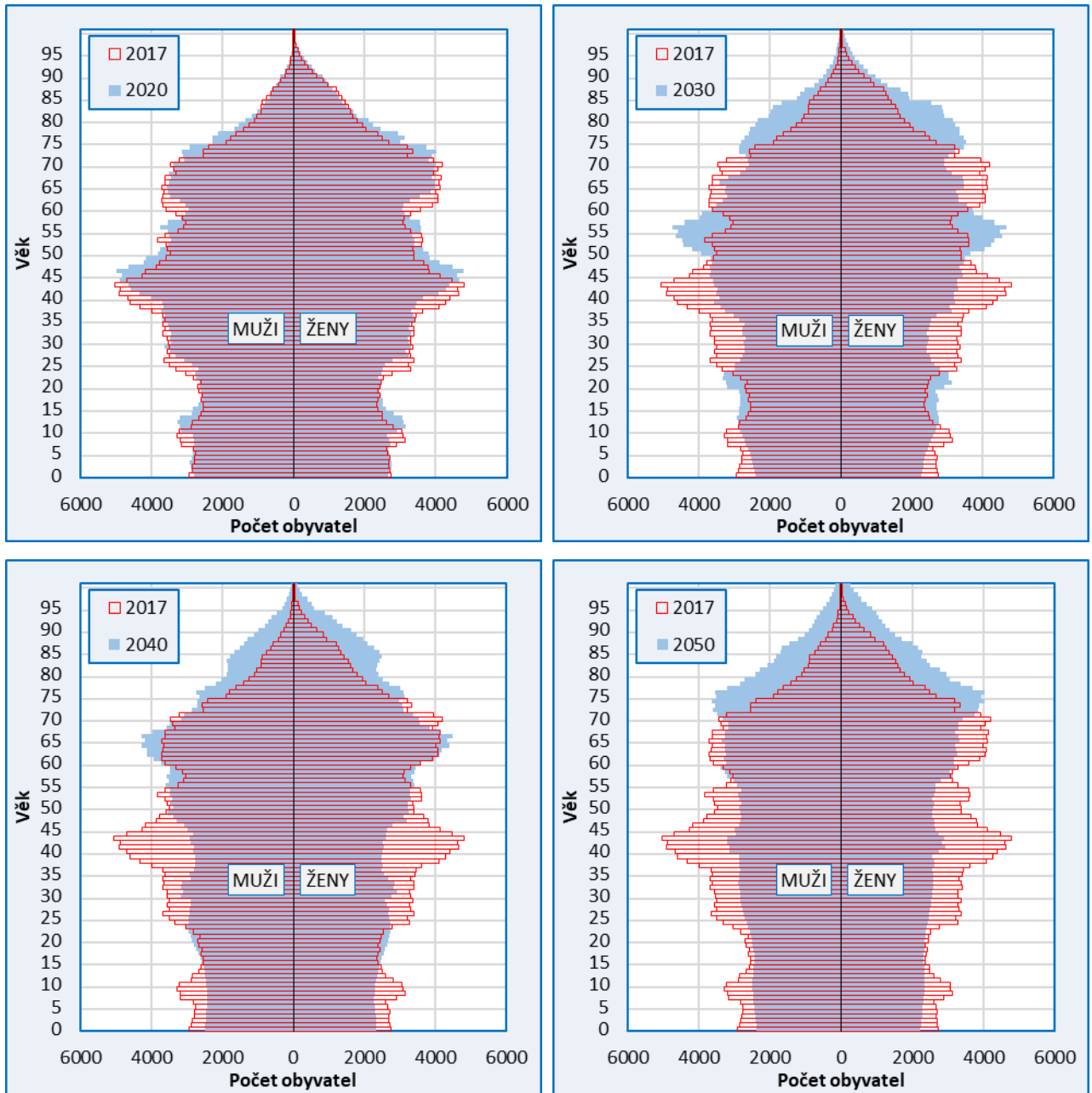
Rozhodujícím faktorem změny trendu aktuálního a v blízké budoucnosti očekávaného vývoje celkového počtu obyvatel ve zbývajících třech územních jednotkách bude přechod k trvalému a rychle se prohlubujícímu deficitu přirozené měny (obr. 3a a obr. 3c-d). K němu dojde prakticky s jistotou, neboť jejich populace budou v nadcházejících letech dále intenzivně stárnout. Tak, jak se do věku odpovídající normální délce života budou postupně nasouvat početné generace narozených v letech 1940 až 1956, poroste počet zemřelých, a to i v případě, že se bude, jak očekáváme, dále poměrně intenzivně snižovat intenzita úmrtnosti a prodlužovat střední délka života mužů i žen.

Souběžně s popsaným vývojem úmrtnosti bude ve všech sledovaných územních jednotkách přibližně stejnými tempy klesat počet narozených. K tomuto poklesu porodnosti dojde v důsledku poklesu reprodukčního potenciálu jejich populací, tedy poklesu početní velikosti a stárnutí kontingentu žen v reprodukčním věku. Pokles reprodukčního potenciálu bude zejména odrazem nízkých počtů narozených ve druhé polovině 90. let a na počátku nového století. Ty byly a jsou podstatně nižší než počty narozených od konce 60. do konce 80. let, k nimž v nedávné minulosti patřila a doposud patří většina rodiček. Vzestup plodnosti v jakýchkoli reálných rámcích přitom nebude dostatečně velký, aby mohl zásadně ovlivnit pokles počtu narozených a v jeho důsledku očekávaný výrazný deficit bilance přirozené měny.

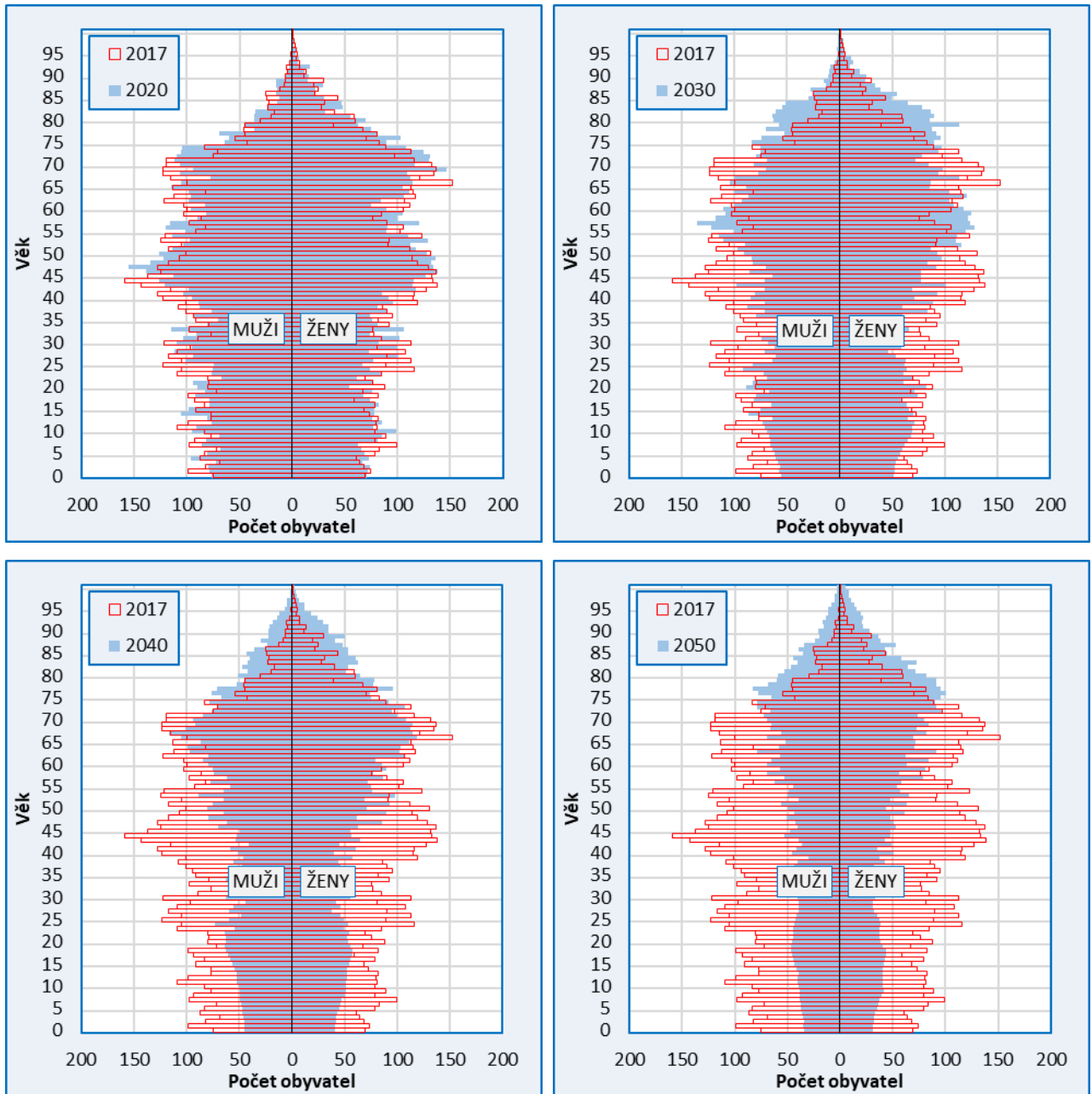
Změny věkové struktury

Budoucí vývoj věkové struktury obyvatelstva Královéhradeckého kraje a SO ORP Broumov, Jičín a Rychnov nad Kněžnou bude ovlivněn výchozí věkovou strukturou s jejími charakteristickými nepravidelnostmi, změnami počtu narozených a postupným vymíráním početných kohort narozených v průběhu do 40. do 70. let 20. století. V různé míře se v transformaci věkových struktur projeví také očekávaný rozsah migrace, a to nikoliv jen celkového migračního salda, ale také specifické a více či méně rozdílné věkové struktury imigračních a emigračních proudů. Jak již bylo uvedeno v oddíle věnovaném východiskům našich prognóz, vyznačují se aktuální demografické struktury obyvatel sledovaných území celků výraznými nepravidelnostmi založenými nerovnoměrným populačním vývojem po větší část 20. a v prvních dvou dekádách 21. století. Kromě těchto obecných nepravidelností, které můžeme identifikovat ve věkové struktuře každé regionální populace v Česku, se námi sledované populace vyznačují také některými specifickým nepravidelnostmi, které byly již také detailně popsány v textu výše. Základním rysem budoucí transformace pohlavně věkových struktur se kromě jejich dalšího stárnutí stane s největší pravděpodobností také postupné zahlazování v současnosti pozorovaných nepravidelností. Ta nejvýraznější z nich, odrážející vysokou porodnost v období kolem poloviny 70. let minulého století však bude k vysokou pravděpodobností zřetelná ve všech čtyřech sledovaných populacích ještě v roce 2050 (obr. 4a-d).

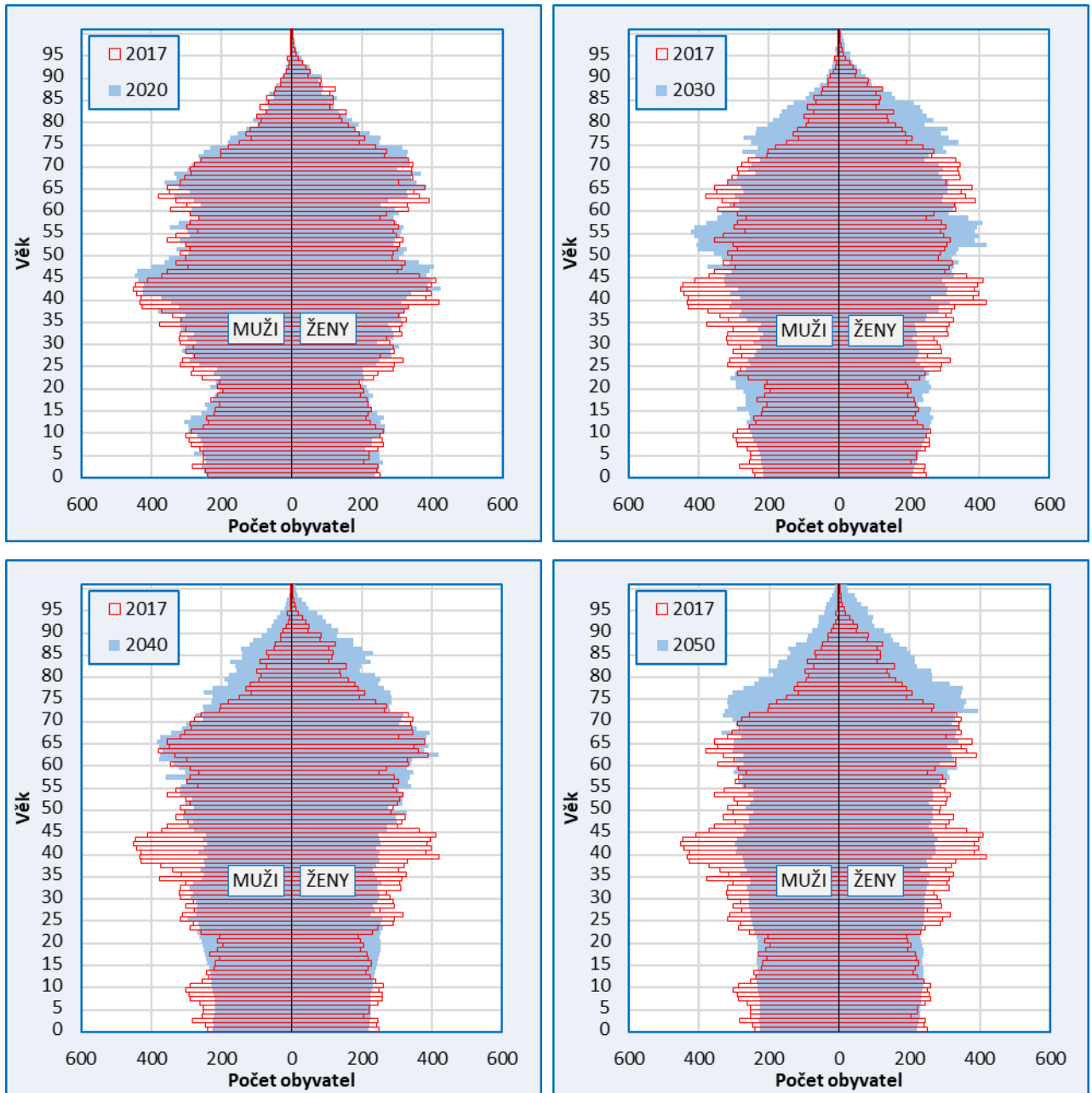
*Stárnutí a zahlazování
nepravidelností věkové
struktury obyvatel*

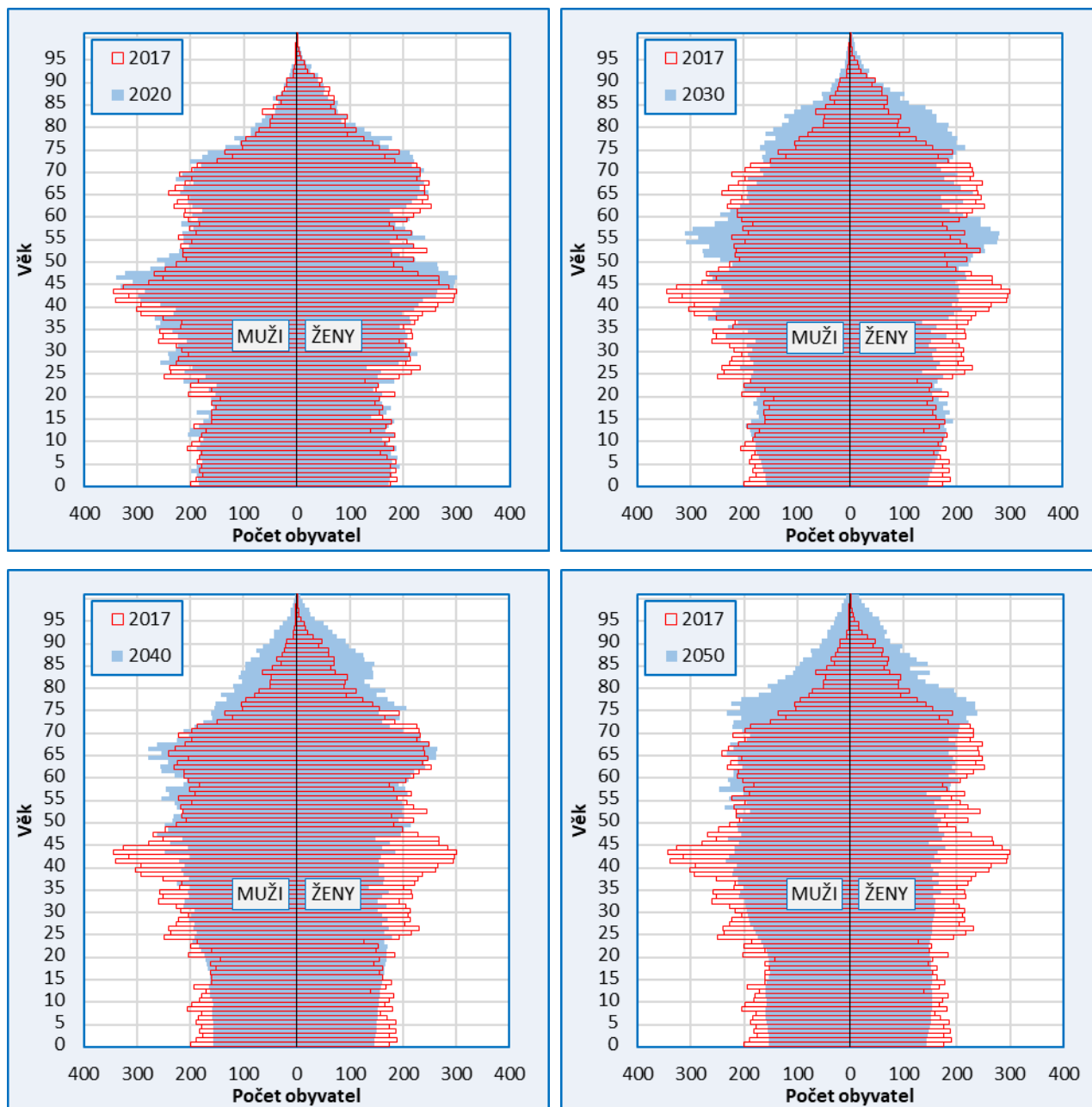
Obr. 4a: Očekávaná věková struktura v letech 2020, 2030, 2040, 2050, Královéhradecký kraj, střední varianta prognózy

Obr. 4b: Očekávaná věková struktura v letech 2020, 2030, 2040, 2050, SO ORP Broumov, střední varianta prognózy

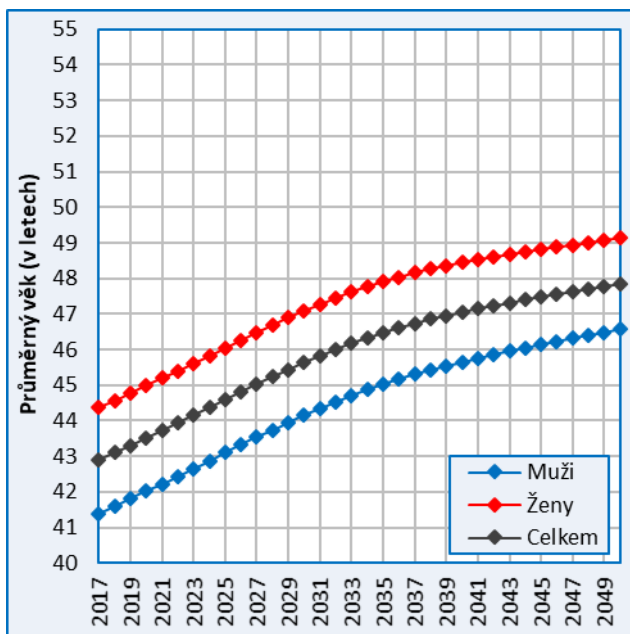
Obr. 4c: Očekávaná věková struktura v letech 2020, 2030, 2040, 2050, SO ORP Jičín, střední varianta prognózy

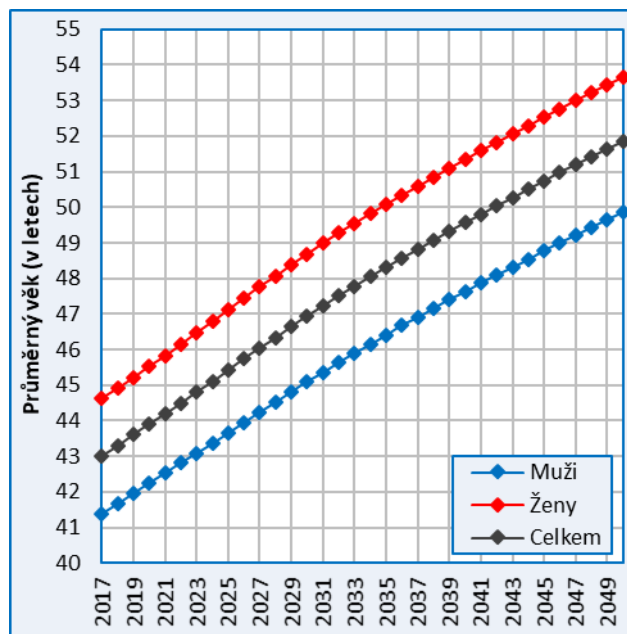
Obr. 4d: Očekávaná věková struktura v letech 2020, 2030, 2040, 2050, SO ORP Rychnov nad Kněžnou, střední varianta prognózy

Obyvatelstvo kraje i všech tří SO ORP bude po celé období prognózy stárnout. Stárnutí bude po většinu tohoto období probíhat jak zdola – prostřednictvím poklesu podílu dětí a adolescentů (0-20 let), tak shora – v důsledku růstu relativního zastoupení seniorů (65 a více let). Populace sledovaných územních jednotek budou po celé nebo téměř celé období prognózy v porovnání s obyvatelstvem Česka demograficky významně starší. Průměrný věk obyvatel Královéhradeckého kraje by měl v horizontu prognózy (2050) dosáhnout s poměrně vysokou pravděpodobností hranice bezmála 48 let, což je o 5 let více než v současnosti. U SO ORP Jičín i Rychnov nad Kněžnou by měla hodnota tohoto ukazatele dosáhnout shodně 47 let, což představuje její růst o 4,5 resp. 5 let v průběhu příštích 33 let. Nejdramatičtější vzestup průměrného věku a tedy nejvýraznější stárnutí populace čeká bezesporu obyvatelstvo SO ORP Broumov, kde lze reálně očekávat vzestup průměrného věku obyvatel o devět let, až na dnes jen obtížně představitelnou úroveň 52 let (obr. 5a-d).

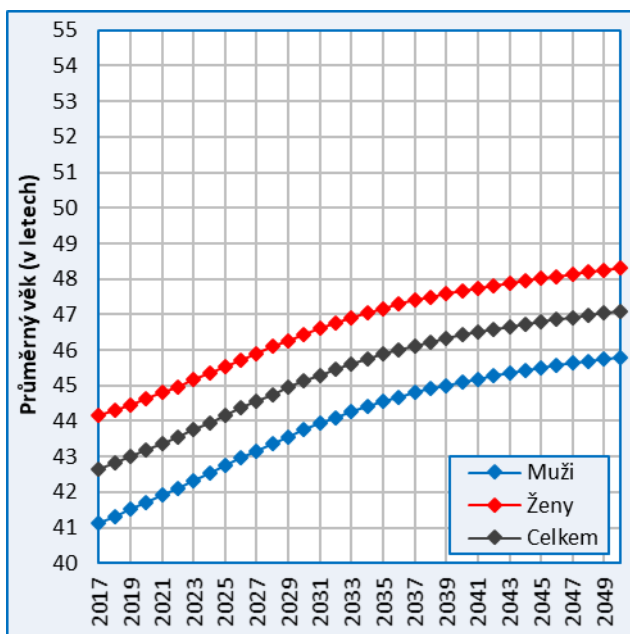
Očekávaný rozsah stárnutí obyvatelstva

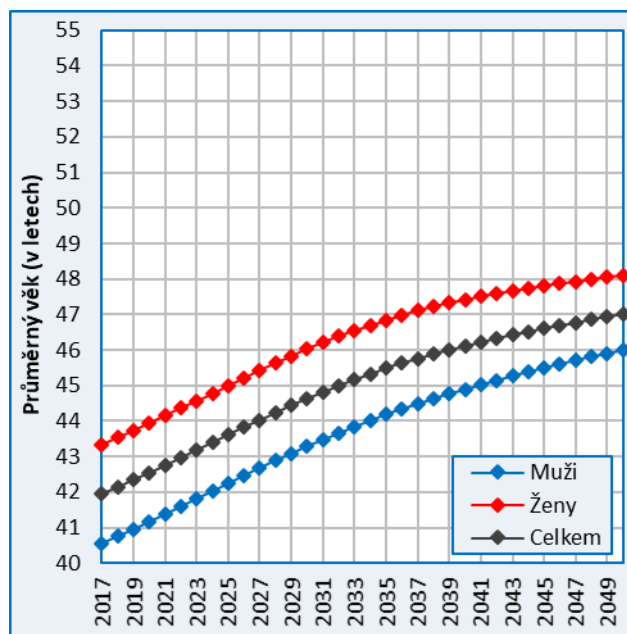
Obr. 5a: Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, 2017–2050, Královéhradecký kraj, střední varianta prognózy

Obr. 5b: Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, 2017–2050, SO ORP Broumov, střední varianta prognózy

Obr. 5c: Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, 2017–2050, SO ORP Jičín, střední varianta prognózy

Obr. 5d: Očekávaný vývoj průměrného věku obyvatel, 2017–2050, SO ORP Rychnov nad Kněžnou, střední varianta

Vývoj základních věkových kategorií

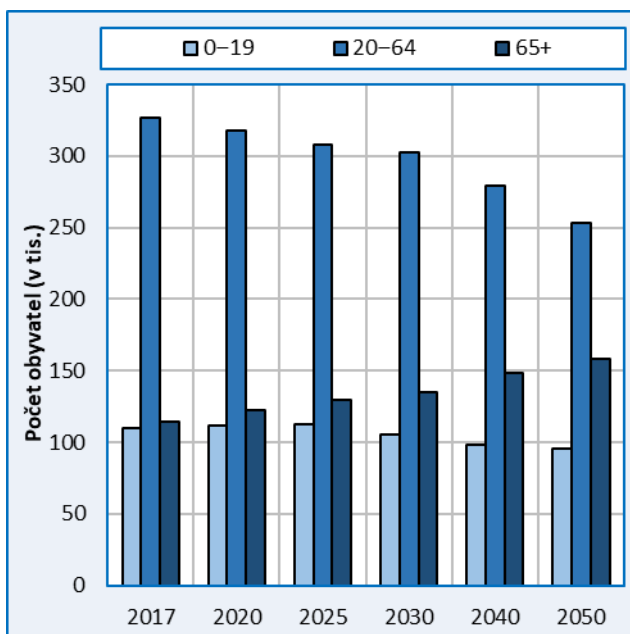
Při pohledu na základní věkové kategorie, dělící celou populaci na předproduktivní (0-19 let), produktivní (20-64 let) a poproduktivní (65 a více let) můžeme konstatovat, že mezi obecné pravidelnosti vývoje v námi sledovaných regionálních populacích patří pokles počtu osob v produktivním věku a vzestup počtu osob v poproduktivním věku. I zde však můžeme očekávat výjimky, které se pravděpodobně objeví v populaci SO ORP Broumov. Výrazný pokles jejího

**Pokles počtu osob
 v produktivním věku
 a růst počtu seniorů**

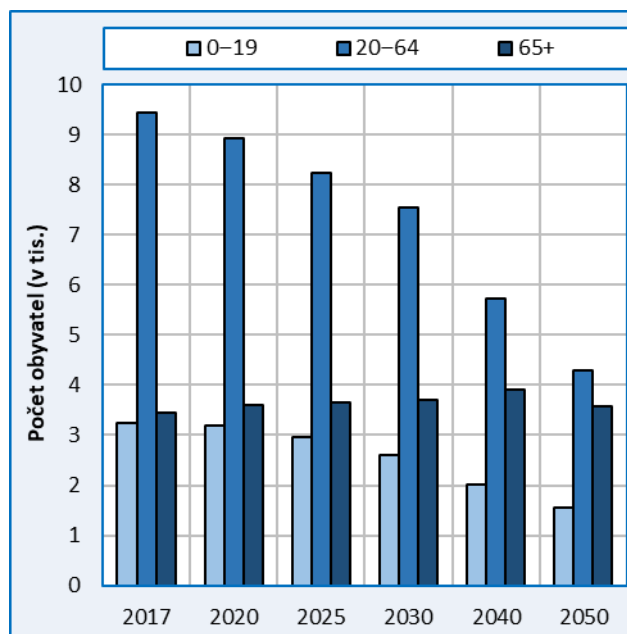
početního stavu totiž patrně v závěrečném období povede k pokles absolutního počtu seniorů, přestože jejich relativní zastoupení v populaci dále poroste.

V případě předproduktivní složky obyvatelstva nebude vývoj tak jednoznačný. V první fázi můžeme se značnou pravděpodobností ve sledovaných populacích, s výjimkou populace SO ORP Broumov, očekávat mírný vzestup relativní velikosti této kategorie. Ten bude primárně vázán na přechod historicky nejméně početných generací narozených ve druhé polovině 90. let 20. století a v prvních letech 21. století do produktivního věku. Růst podílu předproduktivní složky však pomine kolem roku 2025 a následně bude počet dětí a adolescentů již jen klesat. Ve SO ORP Broumov velmi pravděpodobně zaznamenáme pokles zastoupení i početní velikosti této složky v celém období prognózy, přičemž koncem roku 2050 by tato kategorie mohla mít necelou polovinu původního počtu osob, které ji tvořili koncem roku 2017 (obr. 6a-d).

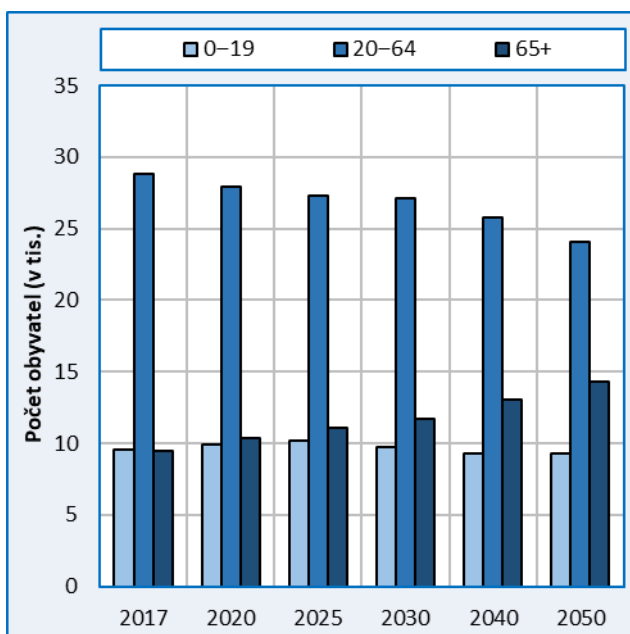
Vývoj počtu dětí a adolescentů

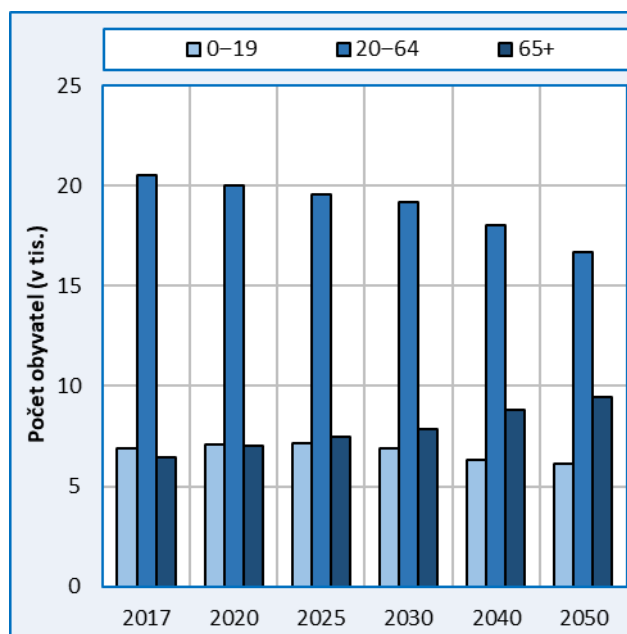
Obr. 6a: Očekávaný vývoj obyvatelstva podle základních věkových skupin, 2017–2050, Královéhradecký kraj, střední

Obr. 6b: Očekávaný vývoj obyvatelstva podle základních věkových skupin, 2017–2050, SO ORP Broumov, střední

Obr. 6c: Očekávaný vývoj obyvatelstva podle základních věkových skupin, 2017–2050, SO ORP Jičín, střední varianta

Obr. 6d: Očekávaný vývoj obyvatelstva podle základních věkových skupin, 2017–2050, SO ORP Rychnov nad Kněžnou,

ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

Geografická poloha společně s politickými a následně i ekonomickými a sociálními změnami ve sledovaných územních jednotkách zásadně ovlivnily početní stav a demografickou strukturu jejich obyvatel. Vývoj početního stavu a především změny pohlavně věkové struktury obyvatelstva, které ostatně jsou a budou jednoznačně zřetelnější než vlastní změny počtu obyvatel, vyvolávají zejména tlaky na rozšíření a modernizaci technické i sociální infrastruktury v území a zajištění odpovídajících služeb. Aby reakce veřejné správy na budoucí populační změny mohla být adekvátní, včasná a efektivní, je nezbytné mít dostatečně ucelenou a spolehlivou představu o nanejvýš pravděpodobném budoucím demografickém vývoji obyvatelstva v daném území. A právě takovou představu se snaží zprostředkovat předkládané prognózy.

Nestačí však jen mít potřebné prognózy k dispozici. Je také potřeba umět jejich výsledky správně interpretovat a aplikovat. Při práci s výsledky jakékoliv prognózy je potřeba mít mimo jiné neustále na paměti, že prognostické závěry jsou specifickým druhem kvalifikovaných odhadů. Jako takové mají pravděpodobnostní charakter a jsou tedy zatíženy větší či menší mírou neurčitosti. S vědomím této skutečnosti musí být také interpretovány. Pro usnadnění interpretace hlavní, tj. střední varianty jsou v tabulkové části této prognostické studie publikovány za každou ze čtyř prognóz také detailní výsledky obou krajních variant očekávaného vývoje v identické struktuře jako výsledky střední varianty.

Při interpretaci výsledků prognóz je současně nezbytné si pamatovat, že jejich spolehlivost výrazně klesá se vzdalujícím se časovým horizontem. Tuto skutečnost zřetelně ilustruje rozevírání se variant směrem do budoucnosti. Proto, a také s ohledem na malou početní velikost prognózované populace i konkrétní informační podmínky, v nichž prognózování probíhalo, doporučujeme považovat prognostické odhady v horizontu vzdálenějším než 10-15 let za orientační.

Prognózy obecně jsou navíc odhadem nanejvýš pravděpodobného vývoje právě a pouze v době svého vzniku, a nemohou být v žádném okamžiku své platnosti spolehlivější než statistická data a poznatky, z nichž samy vycházejí. Také proto musí být populační a na ně navazující prognózy podle základních pravidel prognostiky a obecně přijatých mezinárodních doporučení pravidelně aktualizovány, aby si uchovaly svou původní užitnou hodnotu.